

שנאמן לומר "קנייתה": (17)

בפניהם, אין זו חזקה.

אין מחזיקין בנכסי קטן, כלומר: האוכל שלש שנים בפני קטן, אין חזקתו בפניו מועילה להאמינו בטענת קנייתה מאביו –

ואף פרט זה מוכח מדברי רב הונא, שאם לא כן, אין מורידים נכרי לקרקע של קטן, והרי יש לחוש שמא יהא בידו משיגדיל, ויטעון "אתה מכרתו לי משגדלת, ואכלתים שני חזקה". (1)

לט-ב

ואפילו הגדיל הקטן לאחר שכבר ישב זה בקרקע, והוסיף להחזיק עוד שלש שנים

שיועיל חזקה משהגדיל, היינו משום שיש לומר, כשאכל שני חזקה בפני קטן, אכן אינה חזקה, כי קטן אינו יודע למחות, אבל משאכלה שלש שנים כשהוא גדול, היה לו למחות. ואם כן האיך מוכח מרב הונא שאין אנו אומרים כן, והרי יש לומר שאכן סברא זו נכונה, ומטעם זה גופא אין לנו לחוש לחזקה שיחזיק בפני הקטן שהגדיל, כי הקטן ימחה בו, שהרי מה שאנו מורידים לנכסי גדול, הוא משום שהגדול ימחה בו, ואם כן הוא הדין קטן, והיכן מבואר בדברי רב הונא לא כן!?

מקום אין מורדין אותו, הרי מבואר שאפילו בתורת אפוטרופוס אין מורדין קרוב; והרשב"א [בתשובה, הובאו דבריו בהערה 14, שהביא את השיטה החולקת] לשיטתו הוא, שהוא הרי סובר כשיטת הרמב"ן, שהעדפת הקרוב אינה משום חשש הפסד [ואדרבה הקרוב מפסיד יותר, וכמבוארת שיטתו לעיל בהערות לעיל לח ב], ואם כן שפיר יש לומר שהקרוב מחמת קרוב לא בתורת אפוטרופוס הוא בא לירד, אלא בתורת אריס נכרי מאחר שאין קרוב שיעכבנו מלירד, ולכן אין מורדין אותו, אבל אילו היה בא לירד בתורת אפוטרופוס יש לומר שבאמת היו מורידים אותו.

וכבר הקשה כן הרא"ש ב"שיטה מקובצת": "ומיהו קשה לפירוש הקונטרס, דהיכי דייק מרב הונא דאין מחזיקין משיגדיל, דילמא לעולם כשיגדיל מחזיקים, דלכי יגדיל ידע למחויי, וליכא למיחש למידי; וכי תימא דפשיטא לן דלא ידע, אם כן בלאו רב הונא ידעינן דאין מחזיקין, כיון דלא ידע למחויי", וראה מה שכתב שם.

17. כמבואר דין זה בפרק שלישי בבבא בתרא, והטעם מבואר שם בגמרא ל א, שהוא משום שאין דרך אנשים לשמור שטרותיהם יותר משלש שנים כשישבו בקרקע זמן כזה בלי מחאת בעל הקרקע; ובגדר הדברים, יש אומרים שתקנת חכמים היא, היות ואין דרך בני אדם לשמור שטרותיהם יותר משלש שנים; ויש אומרים, שהיות והחזיק בקרקע ולא מחה בעל הקרקע, בהכרח ששל המחזיק היא, שאם לא כן היה מוחה בעל הקרקע; וראיה זו היא אף קודם שלש שנים, אלא שעד שלש שנים, היות ואין בידו שטר מכירה, הרי זה ראיה שאין הקרקע שלו.

ב. ביאור ראית הגמרא מדברי רב הונא שאין מחזיקין בנכסי קטן, נתבארה על פי רש"י; וכן כתב הריטב"א: "פירוש, מדקאמר שאין מורדין קרוב לנכסי קטן, הא רחוק מורדין, ולא חיישינן דילמא יחזיק בהו כשיגדיל ויאמר אתה מכרתו לי; ואם תאמר: למא לן למיפשטא מהכא, הא שמעינן לה מדקיימא לן [בכל מקום] דמוקמינן אפוטרופוס ליתומים!?! ויש לומר דאי מהתם ליכא למשמע, דכיון שהאפוטרופוס אינו אוכל כלום בנכסים, והקטן ניזון ומתפרנס מהם, פשיטא דאין לו חזקה, מה שאין כן בזו

1. א. הדברים צריכים ביאור: הרי מה שאנו דנים

והוסיף רבא ואמר:

כמו שאמר רבא! אלא:

א. **ולא אמרן דאין מורידין קרוב לנכסי קטן, אלא באחי דאבא** [אח מאב] הבא לירד לנכסי הקטן בשדה שהיתה בחזקת אביו עד שמת, **אבל באחי דאמא** [אח מאם] לית לן בת, להורידו לקרקע שהיתה בחזקת אביו קודם שמת, כי אינו יכול לטעון ירושה בקרקע, שהרי אינו קרוב של האב.

ב. **ואחי דאבא נמי לא אמרן שאין מורידין קרוב, אלא בארעתא** [בקרקעות], **אבל בבתי** [בבתים] לית לן בה, כי על בית אינו יכול לטעון שלחלקו בא, שהשכנים יודעים שלחלקו של קטן באו.

ג. **ובארעתא נמי לא אמרן שאין מורידין את הקרוב, אלא דלא עביד עיטדא** [שלא נעשה שטר חלוקה כשמת האב], **אבל עביד עיטדא קלא אית לה**, קול יש לחלוקה שנעשית בשטר, והכל יודעים שלחלקו של קטן באו, ולא לנכסי אחיו.

ואולם הגמרא דוחה את דברי רבא: **ולא היא**

לא שנא אחי דאבא, ולא שנא אחי דאמא אין מורידין, ואף שקרקע זו מאביו באה לו לקטן, ואין זה יכול לטעון שלחלקו באו, שהרי אינו קרובו של האב, מכל מקום שמא יטעון של אמי היו, ואבי שהיה מוחזק בה, היה עושה כן משום זכותו באכילת פירות נכסי מלוג, אך משמת חזרה הקרקע לאמי, ואני ירשתיה.

וכן **לא שנא ארעתא, ולא שנא בתי, ולא שנא עביד עיטדא, ולא שנא לא עביד עיטדא, לא מחתינן** [אין מורידין].⁽²⁾

מעשה בהחיא סבתא דהוויא לה תלת בנתא, דאישתבאי איהי וחדא ברתא; ואידך תרתא בנתא: שכיבא חדא מינייהו, ושבקה ינוקא.

[מעשה בזקנה שהיו לה שלש בנות, ונשבתה היא ואחת מבנותיה; ומן שתי הבנות הנוספות: האחת מתה והשאיירה בן קטן, והשלישית כאן].

כי בעלמא מורידין קרוב ולא רחוק כי הנכרי חשוד להפסיד את הנכסים, היינו דוקא כשיש קרוב להוריד אליו את הנכסים, אבל לא אמרו מחמת טעם זה שתהיה השדה בורה וחריבה, ולכן כאן — שאת הקרוב אין מורידין — בהכרח מורידיים אנו אריס נכרי לנכסים [כשאין בית דין מוצאים אפוטרופוס שיעשה כן בחינם], וצריך תלמוד.

2. כתבו התוספות שרק לגבי יתומים החמירו, אבל בכל מקום אנו אומרים, שעטדא קלא אית לה, וכמו שהוכיחו.

שמורידין רחוק לנכסים לעבוד ולאכול, ואין הקטן מתפרנס עמו מן הקרקע ההוא.

ומבואר מדבריו, שבנכסי קטן מעמידים איש אריס נכרי, ולא אפוטרופוס, [וכוונתו היא מסתמא כשאין מוצאים אפוטרופוס, כי אם מוצאים ודאי יעמידו אותו, שהרי אפילו לדיקנני היו מעמידים אפוטרופוס, אם לא ש"אפוטרופא לדיקנני לא מוקמינן"].

ולכאורה תמוה: הרי שיטת הריטב"א היא, שבאריס רחוק יש חשש להפסד הנכסים, ואם כן איך מורידיים אריס נכרי לנכסי הקטן, והרי יש לחוש שמא יפסידם.

ובהכרח צריך לומר בשיטת הריטב"א, שאם

אמר אביי: היכי נעביד [כיצד נעשה] לנכסי הסבתא?

לוקמינהו לנכסי דסבתא בידא דאחתא [נוריד לנכסים את האחות שלפנינו], וכדעת רבן שמעון בן גמליאל שמורידין קרוב לנכסי שבוי.⁽³⁾

זה אי אפשר, שהרי יש לחוש: דלמא

שכיבא סבתא [שמא מתה הזקנה]⁽⁴⁾ והבת השבויה עדיין חיה, וירש הקטן שלישי מנכסיה [עם שתי דודותיו], או שמא מתה אף בתה שנשבתה עמה, והוא יורשה יחד עם דודתו, [ונמצא שיש לו סך הכל חצי מנכסי הסבתא], והרי אין מורידין קרוב לנכסי קטן.

3. שהרי הלכה כמותו, היות ושמואל אף הוא סובר כן, והלכתא כשמואל בדיני.

4. א. נתקשו התוספות: למה לא מעמידים את הסבתא בחזקת חיה?! ותיצרו התוספות בשני אופנים: האחד: גבי יתומים החמירו; השני: היות ועשו להם יסורים חוששים יותר שמא מתו.

והתוספות דחו אפשרות לפרש שהסבתא הגיעה לגבורות, ובכי האי גוונא חוששים למיתה, כמבואר בגיטין כח א; שהרי בהמשך הסוגיא [ראה הערה 6] מוכרח, שגם לבת חששו שמא מתה, ואם תאמר שאף היא הגיעה לגבורות, אם כן יש לנו לומר באמה: "כיון דאיפליג איפליג" [היות ונתפלג משאר בני אדם בזקנה, שוב חוששים אנו שיפליג עוד בזקנה], ואין לחוש למיתה, וכמבואר בגיטין כח א; והיינו משום שהתוספות סוברים כרש"י בגיטין כח א, שמגיל תשעים אומרים: "כיון דאיפליג איפליג".

והריטב"א כתב כאן ליישב בשלשה אופנים: האחד: שתיהן הגיעו לגבורות, ואין אומרים: "כיון דאיפליג איפליג" אלא מגיל מאה, [כפשטות משמעות הגמרא שם].

השני בשם השר מקוצי: בשבוי חיישין למיתה, "דשבי כולהו איתנהו ביה כדאיתא בבא בתרא ח ב".

השלישי בשם הרמב"ן: "דשאני הכא דנכסי דיתמי כדשבויין נינהו, שהם ביד בית דין,

וחיישין כל מה דאפשר למיחש, ומתקנין כל מאי דאפשר לתקוני"; ולשון הרמב"ן בגיטין כח א הוא: "כיון דאפשר [והבן] [והדין] מוטל על בית דין, אין נזקקין לו לתקנו אלא לגמרי, וחוששין לכל דבר, שלא יצא דבר שאינו מתוקן מתחת ידיהם"; ובתירוצו ראשון כתב כתיורצו השני של הריטב"א.

וראה עוד ברמב"ן בתחילת הסוגיא, לפי שיטתו, שהקרוב מעכב מלהוריד אחרים לנכסים משום שמא מת, שכתב: "ואם תאמר: למה שומעין לו לקרוב משום שמא מת, והא קיימא לן דלמיתה לא חיישין?! לא קשיא, דשאני הכא שהנכסים אינם ברשות שום אדם, והבעלים לא עשו אותנו שלוחיו, ומשום תקנה הוא שנזקקין להם, וכיון שהקרוב טוען ואומר: "אני נפסד בתקנה זו, ואי אפשרי בה", שומעין לו, שאפשר שהדבר כן; והיינו נמי דאמרינן לקמן: "דילמא שכיבא סבתא", וחיישין נמי דילמא שכיבא ברתא, דלא מזדקקין למעבד תקנתא לנכסים, שיהא בהם שום חשש כלל של הפסד".

[ב. דקדקו התוספות מלשון הגמרא: "לוקמינהו לנכסי בידא דאחתא, דילמא שכיבא סבתא", שאם היינו בטוחים שלא מתה הסבתא, כי אז אכן היינו מעמידים את הכל ביד האחות, וראה שם שביארו, למה אין נותנים לקטן על ידי אפוטרופוס; ואולם עדיין צריך ביאור: למה נעמיד את הכל בידי האחות, והרי בכל מקום שמורידים קרוב לנכסי שבוי, היינו קרוב הראוי

שמא תאמר: נוקמינהו לנכסיה בידא דינוקא
[נעמיד את הנכסים בידי הקטן]?

אף זה אי אפשר, כי דלמא לא שכיבא סבתא
[שמא לא מתה הסבתא],⁽⁵⁾ ושלח הם
הנכסים, ואין מורידין קטן לנכסי שבוי.

אמר אביי, הלכך כך נעשה:

פלגא יהבינא לה לאחתא [לחצי מן הנכסים
מורידים את האחות שלפנינו], כי ממה
נפשך יכולה היא לירד, שאם מתו הסבתא
והבת, הרי היא יורשת את חצי נכסי הסבתא,
ואם שתיהן לא מתו, או שמתה רק אחת
מהן, הרי מורידין קרוב לנכסי שבוי.

ואילו על אידיך פלגא [מחציתם השניה של
הנכסים], שיש לחוש שמא של קטן הם, כי
שמא מתו הן הסבתא והן הבת,⁽⁶⁾ מוקמינן
ליה אפוטרופא לינוקא [מעמידים
אפוטרופוס לקטן].

רבא אמר:

מגו דמוקמינן אפוטרופא לפלגא, מוקמינן
ליה אפוטרופא לאידיך פלגא [היות ובלאו
הכי מעמידים אפוטרופוס למחצית הנכסים,
יעמוד הוא אף על המחצית השניה של
הנכסים].⁽⁷⁾

לסוף שמעו דשכיבא סבתא [לאחר זמן
שמעו שמתה הסבתא], ועל בתה שנשבתה
עמה לא שמעו.

אמר אביי, כך נעשה:

חד תלתא יהבינן לה לאחתא [שליש אחד
מנכסי הסבתא יש לתת לאחות שקיימת
לפנינו] כי שלה הם, שהיא יורשת שליש
מנכסי הסבתא.

וחד תילתא יהבינן ליה לינוקא [שליש מן
הנכסים ניתן לקטן על ידי אפוטרופוס] שהרי
שליש מנכסי הסבתא שלו הם.

ואידיך תילתא [והשליש הנוסף] שספק של

מעמידים את הסבתא בחזקת חיה [וכמו בעל
נסע למדינת הים ושלח גט, שמעמידים אותו
בחזקת חי], שהוא משום שכבר הגיעה לגבורות,
[וכפי שהובא בהערה לעיל], שהרי אם כן נצטרך
לומר שאף הבת הגיעה לגבורות, ולכן חוששים
שמא מתה, ואם הגיעה הבת לגבורות, הרי
שאמה כבר הגיעה לגיל מופלג, שיש לנו לומר
"כיון דאיפליג איפליג", ולהעמידה בחזקת חי,
כמבואר בגמרא גיטין כח א; וראה הערה 4.

7. ואם תאמר: אם כן בכל מקום שמורידין קרוב
לנכסי שבוי, נאמר שהיות ומורידים אפוטרופוס
לקצור וכמבואר בגמרא לעיל, אם כן נורידנו גם
לעבוד את הנכסים! ?

וכתב הריטב"א, שכוונת הגמרא היא, כי על

ליורשו; אבל האחות הזו אין לה שום צד
בירושה יותר מחצי, ואם כן למה יורידה! ?].

5. כתב הריטב"א, שאפילו אם היינו יודעים
שמתה הסבתא, כל שלא ידענו שמתה בתה, לא
היינו מורידים קטן לנכסים, משום חלק הבת
השבויה שהיא יורשת את הנכסים; ומה שנקטה
הגמרא "דילמא לא שכיבא סבתא", היינו משום,
שבאופן זה לכל הנכסים אי אפשר להוריד קטן,
ואילו אם מתה הסבתא הרי שליש מן הנכסים
שלו הם.

6. מבואר מדברי הגמרא, שאנו חוששים שמא
מתה הבת השבויה; ומכאן הוכיחו התוספות
שלא כמו שרצו לומר בטעם הדבר שאין

ואילו **אידיך דנקא** [השתות הנוסף שהוא חצי השליש הנותר], שספק הוא שמא של קטן הם, ואין מורידין קרוב לנכסי קטן, **מוקמינן ליה אפוטרופא לינוקא** [מורידים לו אפוטרופוס בשביל הקטן]. **רבא אמר:**

מגו דמוקים אפוטרופא לדנקא, מוקמינן נמו אפוטרופא לאידיך דנקא, וכסברת רבא דלעיל.⁽⁸⁾

מי הם, אם של הבת השבויה כי לא מתה, או שמא מתה אף היא, ומתחלק השליש בין הקטן והבת הקיימת, כך נעשה בהם:

יהבינן דנקא לאהתא [נוריד את האחות הקיימת לשתות מכל הנכסים שהוא חצי השליש], שהרי ממה נפשך יכולה היא לירד, שאם מתה אחותה הרי שלה הם, ואם לא מתה, הרי היא הקרוב הראוי ליורשה, שמורידין אותו לנכסי שבויה.

משום דשמעו בסבתא שמתה"; כלומר: היה לנו להעמיד אפוטרופוס על כל הנכסים, כי שמא לא מתה הסבתא ועדיף להוריד אפוטרופוס לנכסים מאשר להוריד את האחות ואת הקטן; [וראה ב"חידושי הר"ן" בעמוד א ד"ה ולענין שהביא את הדברים משם הרשב"א באופן שונה קצת, וצריך תלמוד].

ב. אך ראה בריטב"א לעיל לח ב, שכתב: "בששמעו בו שמת כולי עלמא לא פליגי דמורידין, פירוש: בששמעו בו שמת אפילו שלא בעדות ברורה, דאף על גב דאין יורשין יורדין לנחלה אלא בעדות ברורה, הכא לאו בתורת ירושה נחית, אלא שיעבוד אותן כאחד מארסי העיר, הילכך בשמיעה כל דהו סגי, בעד אחד או או קול דלא פטיק סגי, כיון דאפשר שהקול אמת והנכסים שלו, ומתוך כך גם יעבדם ולא יפסידם, כולי עלמא לא פליגי דמורידין אותו".

ואכן ראה בריטב"א כאן שכתב: "פירוש — שמעו שמת הסבתא — בעדות ברורה, דאי לא היכי יהבינן מידי לינוקא, דהא אין מורידין קטן לנכסי שבויה, ואף על פי ששמעו בו שמת, אלא ודאי כדארמין"; [ולכאורה היה יכול להוכיח כן הריטב"א גם מכח קושיית הרשב"א].

ג. והעירו **האחרונים:** דהנה לשון הגמרא לעיל לח ב, הוא: "שבוי שנשבה, רב אמר אין מורידין קרוב לנכסיו, שמואל אמר: "מורידין

כל חלק וחלק יש לומר דשל קטן הוא, וממילא אין כאן אפוטרופא לדיקנני כלל, מה שאין כן לעיל.

8. הרחבה בסוגיא דסבתא:

א. **כתב הרשב"א** לעיל לח ב ד"ה ומסתברא, שבכל מקום מעדיפים להעמיד אפוטרופוס מאשר להעמיד קרוב, והביא לזה ראיה גם מסוגייתנו, מדאמרין מגו דמוקמינן ... [ומה שבכל מקום אין מעמידים אפוטרופוס הוא משום ד"אפוטרופא לדיקנני לא מוקמינן"].

וכתב עוד שם [נכתב על פי לשוננו]: ומיהו דוקא כשלא שמעו בו שמת, אבל שמעו בו שמת, שומעין ליורש ואף על גב שאר רוצה לירד בו בתורת אפוטרופוס, "משום דכיון ששמעו בו שמת כיוורש ממש חשבינן ליה", והראיה ממה שאמר אביי כש"שמעו דשכיבא סבתא", שנותנים שליש לקטן, הרי שאף על גב שאין מורידין קטן לנכסי שבויה, כאן כיון ששמעו בה שמתה מורידין, דכודאי יורש חשבינן ליה; ואף רבא שנחלק על אביי באותו שתות של האחות שנשבתה, ואמר שהיות ומעמידים אפוטרופוס לשתות, מעמידים גם לשתות השני, מכל מקום רק באותו שתות שמחמת האחות אמר שיעמידו אפוטרופוס כיון שלא שמעו בה שמתה, "אבל בתילתא לא מוקמינן אפוטרופא,

מעשה במרי בר איסק, דאתא ליה אחא מבי חוזאי] בא אליו אדם מהמקום הנקרא "חוזאי", וטען שאחיו של מרי בר איסק

הוא].⁹

אמר ליה אותו אדם למרי בר איסק: פלוג לי [תן לי חצי מירושת אבינו].

הקרוב יש לו זכות תביעה בנכסים, ואפילו שלא שמעו בו שמת; אבל אם אין הקרוב יורד בתורת ירושה, היה לגמרא לומר: "מוקמינן אפוטרופא", דהיינו, כיון שאי אפשר להוריד את הקרובים, לכן מעמידים אפוטרופוס לתחזק את הנכסים; ועוד יש לומר, שהוקשה לרמב"ן אפילו אם לא נדקדק את הלשון: "אפוטרופא לינוקא", דמכל מקום למה מורידין כלל אפוטרופוס ולא אריס רחוק, כי הרמב"ן אינו סובר שיש חשש באריס רחוק שיפסיד את הנכסים; ועוד הרי "אפוטרופא לדיקנני לא מוקמינן".

ה. ושיטת הריטב"א הסובר בכל הסוגיא שאין הקרוב יורד בתורת ירושה כלל, צריכה לימוד ממה דמוקמינן "אפוטרופא לינוקא"; ואין לומר שרק כאן חיישינן למיתה משום ששניהם הגיעו לגבורות, וכתירוץ הראשון של הריטב"א בטעם דאמרינן: "דילמא שכיבא סבתא"; שהרי הריטב"א הביא עוד תירוץ בטעם דחיישינן למיתה, ומשמע שמסכים להם; וראה בתוספות ד"ה מוקמינן, ובמה שהקשה ה"פני יהושע" על דבריהם, הובא בהערות ל"חברותא" שעל התוספות, ובמה שנתבאר שם.

ו. וראה עוד ברש"י לעיל בעמוד א גבי "אין מורידין קטן לנכסי שבוי", שכתב: "... ומוטב שיורידו להם איש נכרי", ומשמע שמורידין לו אריס נכרי ולא אפוטרופוס, וקשה: במה שונה דין זה מדין סוגייתנו, שמורידים אפוטרופוס לחלק הקטן?! וראה באמת בטור סימן רפה, שבקרוב קטן מורידים אפוטרופוס; וכל זה צריך תלמוד.

9. פירש רש"י: "שהלך אביו לבי חוזאי, ונשא

קרוב לנכסיו; בשמעו בו שמת כולי עלמא לא פליגי שמורידין, כי פליגי בלא שמעו בו שמת", ולשון הגמרא משמע, שמאותו טעם שסובר שמואל שמורידין בלא שמעו בו שמת, מודה רב בשמעו בו שמת; ולפי מה שנתבאר אכן הדבר כן, שלפי דעת הריטב"א, שהורדת הקרוב לפי שמואל אינה מתורת ירושה [כמובא לעיל כמה פעמים בהערות] אלא משום שהוא טוב יותר לאחזקת הנכסים, אף בשמעו בו שמת אינו מתורת ירושה, אלא שבזה מודה רב שאין לחוש לפסידא, וכפי שנתבאר; ואילו לדעת הרשב"א הסובר שירידת הקרוב לנכסים היא מתורת ירושה [כמובא בהערות לעיל משמו], ומכחה מונע הוא את בית הדין מלהוריד רחוק לנכסים, הרי הוא סובר שבשמעו בו שמת כולי עלמא מודים שבתורת ירושה הוא יורד, והיינו שבזה מודה רב שמחזיקים אנו למת בודאי, כמו שלפי שמואל יכול הוא לטעון "שמא יורש אני".

ד. כתב הרמב"ן בתחילת הסוגיא, שלדעת הסובר שמורידין קרוב לנכסי שבוי "זה הקרוב בתורת ירושה הוא רוצה לירד בנכסים — כדמוכחא שמעתא", וסתם ולא פירש מאין הוכחתו, והריטב"א באמת חולק, כמבואר לעיל בהערות; וראה מה שנתבאר בזה בהערות לעיל לח ב הערה 11.

ויש לפרש עוד את כוונתו, שמדברי הגמרא כאן: "מוקמינן ליה אפוטרופא לינוקא" למד כן הרמב"ן, שהרי משמע שהקטן תובע לירד לנכסים, אלא מתוך שאין הדבר ודאי שמת השבוי, לכן אין הוא יורד בעצמו אלא על ידי אפוטרופוס, [וכן מבואר בתוספות ד"ה מוקמינן שפשטות הגמרא הכי משמע]; וזה ניחא אם

אמר ליה מרי בר איסק לאותו אדם: לא ידענא לך, איני מכיר אם אתה הוא אחי.

אתא [בא] אותו אדם לקמיה דרב חסדא לשאול בדינו?

אמר ליה רב חסדא לאותו פלוני: שפיר קאמר לך [יפה אמר לך] מרי, כלומר: אין רמאות בדבריו, כי אכן אפשר שאינו יודע אם אחיו אתה אם לאו, ומשום שכשיצא מאצלך לא היה לך חתימת זקן, ועכשיו יש לך —

וכעין שנאמר כשבאו אחי יוסף למצרים ועמדו לפני יוסף: "ויבר יוסף את אחיו, והם לא הכירוהו", מלמד שיצא יוסף מבית יעקב בלא חתימת זקן [כי בן שבע עשרה שנה היה], ובא [כלומר: כשבאו אחי יוסף אליו, היה] בחתימת זקן; ולכן לא ידעו שהוא יוסף, ואילו יוסף הכיר את אחיו שהיו חתומי זקן כשיצא מהם.⁽¹⁰⁾

ולפיכך אמר ליה רב חסדא לאותו אדם: זיל אייתי סהרה דאחיה את [לך והבא עדים

שאחיו אתה].

אמר ליה אותו אדם לרב חסדא: אית לי סהדי, ודחלי מיניה דגברא אלימא הוא [יש עמי עדים המעידים על אחותנו, אלא שדא עקא, יראים הם להעיד נגד מרי כי אדם אלים הוא].

כשמע כן רב חסדא, אמר ליה רב חסדא לדידיה [למרי]: אם כן זיל אנת אייתי הנך סהדי שהביא האח, כדי שיעידו דלאו אחוך הוא [לך אתה והבא את אותם העדים שאומר אחיך שהם מעידים על אחותכם, לך אתה והביאם שיעידו כמוך], או תביא עדים אחרים.

אמר ליה מרי לרב חסדא: וכי אטו דינא הכי, והרי קיימא לן: המוציא מחבירו עליו הראיה, ומן הדין, שאדם זה הבא להוציא ממני, יביא ראיה שהוא אחי, ולמה מטיל אתה את חובת הראיה עלי?!?

אמר ליה רב חסדא למרי: הכי דיינינא לך ולכל אלימי דחברך [כך אני דן לך ולכל

ביאור אחר בענין שלא כפירוש רש"י.
10. כתבו התוספות: הוא הדין אם יצא בחתימת זקן, שאינו נאמן לומר "אחיך אני", שאם לא כן, לא שבקת חיי לכל העשירים, שכל אחד יאמר לו "אחיך אני", וכמבואר גם במשנה בכבא בתרא קלד א: "האומר זה אחי אינו נאמן"; ומה שהוצרכו כאן לענין חתימת זקן, הוא משום שמרי בר איסק לא אמר בודאות שאינו אחיו, אלא אמר שאינו מכירו, ולכן אם יצא בחתימת זקן הרי הוא נאמן, כיון שאין מרי בר איסק מכחישו; וראה ב"חברותא" שעל התוספות.

שם אשה, וילדה לו את זה, וחזר מרי לכאן, וירד לנכסי אביו, ובא זה אחריו לזמן מרובה ותבע חלקו".

וכתב הריטב"א לפרש דבריו, שבהכרח ראה מרי בר איסק את אחיו, שהרי הגמרא מדמה את זה ליוסף שיצא מאחיו, שלא הכירוהו רק משום שהיה עם זקן, הרי שעל כל פנים ראה מרי בר איסק את אחיו בלא חתימת זקן; וראה עוד מה שכתב הריטב"א לפי זה בביאור המשך הגמרא "הכא מי ידע דליחיל", דמשמע לכאורה לא כן, ויובא לקמן בהערות; וראה עוד בריטב"א שם

האנשים האלימים כמוך]! (11)

אמר ליה מרי לרב חסדא — והרי אם אלים אני ושולט על העדים שהביא אחי — סוף סוף וכי אתו סהרי ולא מסהרי כמותי [וכי לא יבואו העדים להעיד כמוני משום יראתם ממני], ואם כן מה תועלת יש בהבאת העדים שיעידו כמותי?!?

אמר ליה רב חסדא: לזו איני חושש, כי תרתי לא עבדי [שתים לא יעשו], שלא להעיד למי שמבקשם להעיד עבורו, ועוד להעיד בהיפוך לטובת הצד הנתבע. (12)

לסוף אתו סהרי דאחיה הוא [לאחר זמן באו עדים שהעידו על אחותו של אותו אדם]; ונפסק הדין לתת לו מחצית מהנכסים.

אמר ליה אחיו של מרי לרב חסדא: לפלוג לי נמי מפרדיסי ובוסתני דשתל [יתן לי אחי אף את מחצית הכרמים וביתני האילנות ששתל בשדה המשותפת לשנינו].

אמר ליה רב חסדא למרי: שפיר קאמר לך אחיך, דהא תנן בכבא בתרא:

הניח האב בנים גדולים וקטנים, והשביחו גדולים את הנכסים, השביחו לאמצע, השבח מתחלק בין הגדולים שעבדו ובין הקטנים שלא עבדו.

[וכן אמר רב: (1) אפילו השביחו האחים את מ-א הנכסים בידיים, וכמעשה זה ששתל האח, מכל מקום השביחו לאמצע,] שלא כדעת הסובר בכבא בתרא קמג ב, שלא אמרה המשנה שהשבח לאמצע, אלא כששבחו נכסים מחמת עצמן של נכסים].

אמר ליה אביי לרב חסדא:

מי דמני, וכי יש לדמות את נידון המשנה בכבא בתרא למקרה של מרי ואחיו!?

והרי התם — במשנה בכבא בתרא — גדולים גבי קטנים ידעי, יודעים הם שסופם של קטנים ליטול מחצית מהנכסים,

שכתב בזה.

1. הגירסא שלפנינו היא: "וכן אמר רבה השביחו לאמצע", ורש"י כתב שאין נראה לגרוס כלל משפט זה, ומשום שדין זה משנה היא, ומה טעם יש להביא מדברי האמוראים סיוע למשנה. וכתב רש"י, שיש מקום לגירסא זו, וכוונת הגמרא היא, שלדעת רב השבח הוא לאמצע, לא רק אם שבחו הנכסים מחמת עצמן של נכסים, וכמו שיש מי שסובר בכבא בתרא קמג ב, אלא אפילו אם השביחו הגדולים את הנכסים בידיים [מחמת עצמן של אחים] — דומיא דמרי בר איסק — אפילו הכי השבח לאמצע; ומכל מקום אי אפשר לגרוס "רבה", משום שרבה היה תלמידו של רב חסדא, ולא יאמר רב חסדא

11. תמהו התוספות: וכי כל אדם עשיר אלם, יהא צריך להביא עדים שאינו אחיו!?! [וקצת נראה מדברי התוספות שאינו סובר כרש"י, שהודה מרי בר איסק שהיה לו אח, אלא שאינו יודע אם זה הוא האח, שהרי אם כן יש לומר שדוקא בכי האי גוונא אמר רב חסדא, ולא בשאר בני אדם הבאים וטוענים שהם אחים של עשיר אלם].

ותירצו התוספות: דשאני הכא, שאותו אח אומר שיש לו עדים המעידים כדבריו, אלא שהם יראים להגיד; ולכן אמר רב חסדא שיעשה עמהם שיעידו; וראה עוד המשך דבריהם.

12. הקשה הריטב"א: סוף סוף יבואו ויאמרו שאין הם יודעים עדות בדבר זה?! וראה מה